

Євген Гулюк,

аспірант,

Наукова бібліотека Львівського національного університету,

Україна, Львів

МОДЕЛЬ ІСТОРІЇ У СИСТЕМІ РИТОРИКИ ЄЗУЇТІВ: ЗРАЗКИ ТА ОСОБЛИВОСТІ АВТОРСЬКИХ КОДИФІКАЦІЙ У ВИДАННЯХ ХVІІІ СТ.

На основі оригінальних текстів письменників-єзуїтів проаналізовано зразки та особливості кодифікації моделі історії у рамках системи риторики ХVІ–ХVІІІ ст. Показано результати запровадження історії як окремого предмета у навчальних закладах єзуїтів, а також різницю між працями, які були написані до і після цього. Реконструйовано картину світу інтелектуалів зазначеної епохи та важливі для них категорії оцінки інформації, дійсності.

Ключові слова: Товариство Ісуса, Львівська єзуїтська академія, риторика, модель історії.

Львівський осередок Товариства Ісуса, як і будь-яке інше середовище цього католицького чернечого ордену, відзначався активною науковою та творчою діяльністю. Заохочення до продуктивної інтелектуальної праці та забезпечення учнівського колективу всім необхідним знаходимо в тексті освітнього статуту єзуїтів «Ratio Studiorum» [1, с. 64–65]. З іншого боку, працьовитість та зорієнтованість на результат, задля ще більшої слави Божої (літературна діяльність розглядалась як частина цього принципу), були одними з фундаментальних засад існування та діяльності єзуїтів. Результати літературної діяльності членів ордену, на основі яких простежуємо їхні спроби упорядкування світу, викликають значний науковий інтерес – як з точки зору літературознавства, так і в контексті історії науки, історії культури, ментальності і т. ін. Зосередимо увагу на працях єзуїтських авторів ХVІ–ХVІІІ ст. на рівні тексту та символу й розглянемо їх у контексті пошуку моделей історіописання, творення відповідної картини світу.

Акцент у дослідженні зроблено на текстах представників львівського середовища Товариства Ісуса; матеріалах, які знайдено у фондах Наукової бібліотеки Львівського національного університету ім. Івана Франка. Конкретніше, це «Informacja matematyczna» теолога, педагога,

математика та ректора Львівської єзуїтської академії Войцеха Адальберта Бистжоновського; праця, яку називають першою енциклопедією [2, с. 494] на наших теренах, – «Nowe Ateny» письменника та полеміста Бенедикта Хмельовського; «Nieomylna do zbawienia droga» теолога Адріана М'яковського і «Gradus ad Atheismum» полеміста і ректора Львівської єзуїтської академії Єжи Генделя.

Як методологію використано ідеї та підходи, які розроблялись у дослідженнях із семіотики італійського знавця історії культури Умберто Еко [3, 4] та представника Московського-тартуської школи Юрія Лотмана [5]. Зі сфери історії літератури було залучено напрацювання та висновки, зроблені Ернстом Робертом Курціусом [6], а також дослідження з історії та теорії риторики польських вчених Якуба Ліханського [7] та Мірослава Королька [8]. Як лейтмотив головних завдань дослідження можна використати метафоричне словосполучення з роботи Ернста Курціуса: «Побачити [...] літературу як цілісність можна тільки тоді, коли здобудеш право на громадянство в усіх її епохах від Гомера до Гете» [6, с. 22]. Право на громадянство автор розшифровував як кількаразове перебування в кожній з провінцій і заміну провінцій одну на іншу. Прочитаємо ці слова як рекомендацію намагатися зрозуміти чинники повстання і контекст творення текстів, головну ідею та ціль авторів і будемо рухатися цим шляхом.

Винесені на розгляд у цьому дослідженні праці умовно можемо віднести до одного хронологічного поля. «Nieomylna do zbawienia droga» А. М'яковського видана 1719 р. у Сандомирі. У 1727 р., у Львові, було друге видання праці «Gradus ad Atheismum» Є. Генделя, яке розглядається в цій праці. «Informacja matematyczna» В. Бистжоновського побачила світ 1743 р. у Любліні. «Nowe Ateny» Б. Хмельовського було видано 1745 р. у Львові. Таким чином, усі праці вийшли напередодні, або після 1739 р., знакового для системи освіти єзуїтів усталенням історії як окремого предмета [9, с. 160–163]. Тому видається важливим порівняти названі праці, контекст їх створення та підходи до пояснення основ функціонування світу.

Попри відмінності, про які буде йти мова нижче, згадані праці мають також і багато спільного. Усі вони створені в рамках барокової моделі риторики, а з тим – ще й як складова теології єзуїтів. Праці є теоцентричними і обстоюють місце Церкви та власної традиції у суспільстві; вони можуть розглядатися і розглядаються [10, с. 190–191] як цінні джерела з історії освіти та історії ідей. Об'єднувальним фактором для усіх чотирьох текстів можемо вважати міркування У. Еко, який писав, що в давні часи

людина жила в семіотично наповненому світі, переповненому вищими смислами та втіленням Бога у речах [3, с. 105]. Тобто природа та оточення були системами знаків, через які Творець спілкувався зі своїм творінням і повідомляв йому про впорядкованість світу, вказував шлях до спасіння [3, с. 107]. Хоч писалась ця фраза про середньовіччя, але можна вважати її доцільною для пояснення тенденцій сприйняття світу і в пізніші часи – ренесансу, і навіть бароко, яке відзначалося особливим символізмом.

Підтвердженням наведених міркувань є праці Є. Генделя та А. М'яковського, запропоновані у них модель історії та спосіб устрою світу. У обох випадках тексти глибоко символічні, а оцінка авторами історичних подій уніфікується під задуману ціль та визначається ідеєю християнського теоцентризму. Такий метод відповідає характерному для тих часів інструментарію риторика та автора-письменника. Тоді існувала чітка система та логіка викладу думки, або доведення позиції. Кожен роздум автора мав у підсумку зводитись до загальноприйнятої й усталеної точки зору, і робилось це через відповідно вибудовану систему топосів [11, с. 126], тобто загальних місць. М. Королько з цього приводу говорив про створення автором дійсності, яка узгоджується з існуючим образом реальності [8, с. 52], імітацію ідеалу.

Ця імітація в текстах Є. Генделя і А. М'яковського відбувається по-різному і кожного разу реалізовується через виконання авторами власних цілей. Мета визначала модус імітації та диспозицію матеріалу в праці, тобто характер змісту і його розташування. Так, Є. Гендель писав свій твір, аби дати відповіді на виклики, які стояли перед Католицькою церквою на той час. Автор поетапно розглядає реформаційні рухи (лютеранство, кальвінізм, янсенізм) та нові політико-філософські концепції (макіавеллізм, картезіанство), але його головною метою було обстоювати ідею єдності Церкви та виправдати традиційний і усталений стан речей. Усе, що цей порядок порушувало, автор засуджував і критикував. Є. Гендель у творі підкреслює, що все старе символізує спокій і безпеку, тоді як нове несе слабкість і загрозу [12, р. 17].

Праця А. М'яковського написана у відмінному дусі – подібному до «Духовних вправ» засновника Товариства Ісусового Ігнатія Лойоли. У тексті автор робить акцент на таких категоріях як самовдосконалення та пошук особистістю глибших смислів. А. М'яковський розповідає читачам про правдивий шлях до Бога, а також про знаки, які на цьому шляху зустрічаються, як їх розпізнати. «Nieomylna do zbawienia droga» є збіркою духовних вправ на базові християнські теми (створення людини, суд Божий, пекло, воскресіння і вознесіння Христа, гріх – кара – чистилище,

обов'язки священика), а також пов'язаних з цим рекомендацій А. М'яковського для людей «wszelkiego stanu i kondycyi» [13, s. 149].

Відповідно до винайдені кожним з авторів ідеї, мови риторики, інвенції, у їхніх текстах розбудовано зміст. Ціллю визначалися не тільки особливості диспозиції матеріалу, а й риси авторської нарації та стилістики. Так, у А. М'яковського – високий стиль, послуговуючись яким він розмірковує про найважливіші категорії християнської теології: Бог, Ісус Христос, Богородиця, святі. Виклад автор намагається спростити за рахунок використання відповідної метафорики – Богородицю називає матір'ю, Ісуса – братом читача. Мета єзуїта – зробити персонажів Священної історії зрозумілими для звичайної людини і в такий спосіб він творить картину єдиного і гармонійного універсуму [14].

«Gradus ad Atheismum» Є. Генделя є полемічним текстом. Структурно він повністю відповідає наданій вище характеристиці риторичного канону XVI–XVIII ст. На початку тексту автор означає, кого вважає атеїстами, – тих, хто «хоч в Бога і вірять, але живуть так, наче не вірять» [12, р. 25–26]. Автор наводить і інші визначення, суть яких у підсумку зводиться до тези: «атеїст» вірить не так, як сам Гендель, а точніше – не відповідно до усталеної традиції. Єзуїт розвиває свою тезу шляхом поступового огляду кроків – тяжких гріхів (неприборкана хіть, гординя, самолюбство) [12, р. 5, 11, 15], що ведуть людину до падіння в безодню атеїзму («abyssum Atheisticam, quam abyssum peccatorum») [12, р. 4].

При розгляді відповідних означень і категорій автор наводить приклади історичних персонажів: Кальвіна (гординя), Декарта (самолюбство). З іншого боку, на початку тексту Гендель свідомо перераховує відповідні характеристики гріховного «атеїзму», аби у наступних розділах використовувати їх як найбільш властиві лютеранству, макіавеллізму, картезіанству тощо, які, у його сприйнятті, руйнують ідеальну архітектуру Церкви та світу. Розглядаючи ідеї та вчення реформаційних рухів і нових політико-філософських доктрин того часу, Є. Гендель використовує для їх означення ті самі «кроки», що ведуть до «атеїзму». До прикладу, макіавеллізм, за автором, є важким гріхом і базується на порушенні клятви, маніпуляціях та фальшуванні [12, р. 24–25], є псевдо-політичним вченням [12, р. 23–33, 43–44].

Схожим чином, ідучи за Августином, Є. Гендель означає єресь як помилку, яка протилежна природі Католицької церкви [12, р. 45–46]. Під це визначення автор підводить усе нове і фальшиве, сюди він відносить лютеран, кальвіністів та цвінгліанців, з якими дискутує, адже вони, будучи християнами, сумніваються у істинності віри [12, р. 46–47].

Полеміст апелює до того, що Католицька церква пропонує чітке і зрозуміле визначення істини, натомість єресі на це не мають відповіді. Вони сперечаються між собою і цим збивають вірних із правдивої дороги. Тому автор називає їх єретиками і сектантами [12, р. 55–56], порівнює з «фальшивим пророком» Магометом, який навчав про спасіння лише у нього – поза юдаїзмом і християнством [12, р. 61–62].

Зі сказаного вище можна зробити висновок про причинно-наслідковий зв'язок подій, а також про модель історії, якої тримався Є. Генгель. Таким чином, світ він сприймав як створений досконалим від початків, а з тим – гармонійним та цілісним [12, р. 17]. Через власну недосконалість людина не може зрозуміти основ світобудови, а тому схильна робити негатив – як лютерани, кальвіністи, картезіанці й інші, які трактуються Є. Генгелем як такі, що порушили цілісність і єдність світу та внесли небезпеку потрапляння до тенет диявола. Людина, на думку Є. Генделя, повинна на своєму особистому шляху (і загалом історичному) дотримуватися приписів і установок, даних раніше.

Концепції єдиного досконалого світу дотримувався й А. М'яковський. Автор наголошував, що кожен є творінням Божим. Не справою випадку, а замислом [13, s. 17–18]. Завдання людини він бачив у том, щоб стежити за тим, аби цей образ зберегти, не перетворитись у «czarta podobienstwo» [13, s. 21]. Для цього А. М'яковський і створив серію глибоко містичних медитацій. Медитації є коментарями на події Священної історії, з яких читач дізнавався, як було створено світ, яке місце людини в ньому та як варто поводитись, аби гідно прожити.

Автор розповідає читачеві, для чого створені люди та ангели, про бунт останніх [13, s. 23], історію гріхопадіння людей і смерть Ісуса за наші гріхи [13, s. 25–26], як буде виглядати Суд Божий [13, s. 58–66], про пекло [13, s. 74–83] і т. ін. А. М'яковський торкається ключових християнських категорій і топосів, але цей світ наповнює багатьма символічними вказівками, відчитуючи й дотримуючись яких людина буде жити правдиво.

Однією з центральних тем у творі є взаємини християнина та Богородиці. Автор згадує топос рятівного плаща Богородиці [13, s. 77], а саму Матір Божу характеризує через низку символічних художніх засобів: «Podskarbina», «Lilia między cierniem», «Skarb drogi», «Matka miłosierdzia», «Pani u krolowa Nieba i ziemi», «Wszystka iako Synamon u Balsam wonięiący...Mirra» [14]. Він розглядає відносини людини і біблійних персонажів через метафору сімейних взаємин, де вірний є сином Богородиці і братом Ісуса Христа [13, s. 78, 83]. Це нагадує

модель функціонування суспільства за Конфуцієм та Арістотелем, коли сім'я є основою комунікації у соціумі [15, с. 155–160, 166], але А. М'яковський пропонує більш містичний і інтимний варіант цієї ідеї. Він оцінює універсальні християнські категорії з погляду окремо взятої людини, не дає відповіді на фундаментальні онтологічні питання, а підказує, ким є людина і куди варто рухатись.

Від найдавніших часів людина, за концепцією А. М'яковського, є частиною досконалого Божого замислу. Це начало вона повинна зберігати в собі і нести через усе життя – шляхом наслідування Богородиці, Ісуса Христа, їхніх дій та думок [13, с. 83]. Символічні вказівки, якими наповнений світ, є помічними в цьому. Такою є універсалістська концепція історії єзуїта.

Ідею «світ – єдиний універсум» обстоював у своїй праці і В. Бистжоновський. У його тексті бачимо ряд нових тенденцій, які не простежувались у попередніх авторів. Праця Бистжоновського з'явилася у знаковий для історії науки час. Життя, а особливо творчість, таких мислителів як Ф. Бекон, Б. Паскаль, Г. Ляйбніц і Р. Декарт дуже змінили загальний образ та методологію науки. Ф. Бекон критикував надмірний формалізм Арістотеля та відсутність доказової бази, емпірики у давніх філософів [15, с. 453–457]. Р. Декарт асоціюється з революційним, небаченим до того людиноцентризмом в оцінці дійсності, претензією на новизну у поглядах з боку конкретно взятого автора [3, с. 17]. Ці явища розвиваються під впливом досягнень, які зробили у галузі природничих та точних наук. Отже, говорячи сучасними термінами, відбувається запозичення методики дослідження та підходів з природничих дисциплін у гуманітарні [16, с. 13, 182–187]. Ці тенденції спостерігаємо на рівні твору В. Бистжоновського.

Промовистою є навіть назва праці – «Informacja matematyczna». Автор «цілий світ, небо і землю, і що на них є» пропонує до уваги читача, оповідаючи про явища довкола в математичній формі. При цьому В. Бистжоновський дуже високо оцінює людину та її пізнавальні можливості – зазначає, що вона є розумною і розумом мало що поступається ангелам [17, с. 5]. Тому людина повинна займатися упорядкуванням картини світу, у тому числі – через пізнання засад його функціонування.

На початку праці В. Бистжоновський почергово описує дні створення світу, а далі, у вигляді різних «інформацій», – відомості про нього: інформація про створення світу, інформація про кінець світу, астрономічна інформація, географічна інформація, діоптрична інформація про телескопи і лінзи і т. ін. Автор продовжує триматися старої візії та концепції

Священної історії – з неї все починається, але надалі він зовсім по-іншому розбудовує структуру та зміст знання. Як і дві попередні, ця його робота є теоцентричною, хоч торкається він значно більшої кількості проблем.

Через кількість та специфіку матеріалу, який розглядається в «*Informacja matematyczna*» В. Бистжоновського, цю працю можна трактувати як довідник або енциклопедію. Ідеться у ній про астрономію: Земля знаходиться у центрі світу і вона нерухома [17, s. 10]; фізику: Земля не крутиться, інакше у людей від цього крутилася би голова і вони мушили би постійно відбиватись від падаючого каміння [17, s. 10–11]; теологію: першого дня відбувся бунт ангелів [17, s. 11]. В. Бистжоновський виступає як літератор і вдається до поетичних та риторичних засобів: як архітектор будує палац або вежу, так Бог творив світ [17, s. 23].

Саме через те, що В. Бистжоновський продовжує бути водночас і науковцем, і літератором, зустрічаємо у його тексті настільки суперечливу інформацію. З одного боку, він пише про місяць, який лише відбиває сонячне проміння і власного світла не має [17, s. 78], з чим складно не погодитись. Тим не менше, в іншому місці автор описує, як надмірне споглядання вагітною матір'ю тварин може стати причиною народження дитини зі звірячими рисами [17, s. 34]. З наведеної інформації про кількість комет від народження Ісуса до 1616 р. і як за ними визначати хід подій [17, s. 105], робимо висновок про те, що мало значення і викликало інтерес у людей того часу.

Цікавими є ремарки В. Бистжоновського про плинність і мінливість життя. Вони свідчать про прояви певних елементів аналітики, а також намагання автора розібратись у природі речей. В. Бистжоновський зазначає, що у Страбона можемо прочитати, що Іспанія, Німеччина, Франція були раніше «поганськими», а тепер є християнськими. Схожим чином Англія, Швеція та інші країни колись були католицькими, а тепер вони лютеранські і кальвіністські [17, s. 180]. Автор звертає у своєму тексті увагу на свідчення мандрівників про славетні Винники під Львовом [17, s. 252], а також вдається до міфів та стереотипів на кшталт інформації про Україну, яка «пливе медом і молоком», чи Польщу, яка годує хлібом цілу Європу [17, s. 252].

В. Бистжоновський був математиком і викладачем цієї дисципліни в рамках оновленої освітньої системи єзуїтів. У цьому ключі, на рівні з тенденціями розвитку науки в той час, і варто розглядати його працю «*Informacja matematyczna*». Напрошується паралель з міркуваннями представників Чиказької школи риторики, які зазначали, що будь-який текст варто розцінювати як елемент конкретного часу, виразник особи

творця і виразник моделі комунікації з її цілями і завданнями [8, s. 20]. Таким чином, «Informacja matematyczna», з одного боку, є частиною характерної для того часу математизації гуманітарних наук. З іншого боку, у праці обстоюється принцип ідеального та досконалого світу, що автор підтверджує словами Бога під час творення: «добре воно» [17, s. 55]. Для кращого пізнання читачем Бога В. Бистжоновський і створив свою працю.

Хоч модель риторики єзуїтів базується на ерудиції, яку приписали «Ratio Studiorum» рекомендовано розвивати через коментування «історика і поета» [1, с. 165, 176], окремі праці єзуїтських авторів відзначаються особливо високим рівнем енциклопедизму. Виділяється тут праця «Nowe Ateny» Б. Хмельовського, яку називають першою польською енциклопедією [2, s. 494], хоч її можна називати і першою українською, адже народження автора та головні віхи його діяльності пов'язані з нашими теренами. Про мету створення цієї праці в легкій саркастичній манері Б. Хмельовський пише: перечитав «буква в букву» кілька сотень томів книг і на їх основі, задля спрощення завдання читача, вибудує «свої Атени». При цьому додає, що читачу не треба перегортати томи літератури і скуповувати бібліотеки, але слід пам'ятати, що серйозна наука не лежить на «м'якій постелі» [2, s. 7–8].

Торкаючись у тексті великої кількості проблем, Б. Хмельовський ставить цікаві та оригінальні запитання. Роздумуючи про рай, намагається розібратись не тільки, де він знаходиться, а й коли був створений – навесні, чи восени [2, s. 10–11]. У незвичному розрізі пропонує інформацію про «поганських богів» – звідки ідея походить і як поширювалась [2, 55–62]. Багато уваги в праці «Nowe Ateny» присвячено реліквіям. На цьому прикладі можна оцінити тематичне різноманіття – сльози Ісуса, драбина, на якій співав півень, коли Петро зрікався Ісуса, ребро риби, яка з'їла Йону [2, s. 24]; цвяхи, якими Ісуса прибивали до Хреста, що були зроблені зі світильника в храмі Соломона, з меча, який Авраам над Ісаком підносив [2, s. 27] і т. ін.

Б. Хмельовський розглядає у своєму тексті і складні та суперечливі питання. Зокрема, про Коперника пише, що його ідеї не суперечать вченню Церкви [2, s. 135]. Також намагається розібратись з інформацією про Іоанну, яка ніби стала папою. На думку Б. Хмельовського, імовірність цього є рівною народженню Мінерви з мозку Юпітера [2, s. 47]. Автор розглядає питання фізіогномії і трактування снів [2, s. 152–155], аби застерегти читача від віри у такі речі. Натомість інформацію про сивіл подає тільки для ерудиції [2, s. 157]. Задається питанням, чи були гіганти

і пігмеїв [2, s. 163–164]. Розглядає відомості про старожилів, багатодітних, людей незвичайної сили, видатних істориків та мислителів і т. ін. На рівні з усім перерахованим вище, Б. Хмельовський шукає докази існування птаха фенікса [2, s. 201–202] та єдиногові [2, s. 207–208]. Отже, крім енциклопедизму, праці Б. Хмельовського властивий акцент на феноменальному і неймовірному, він описує унікальність і неповторність світу.

У душі риторики свого часу [7, s. 53; 11, с. 126] автор інколи описує речі та явища, а в інших випадках – витворює ідеальний образ і описує предмет таким, яким той уявляється і сприймається. Тут працює правило, про яке в одній зі своїх праць писав Умберто Еко – єдиногові не обов'язково повинен існувати, аби люди розуміли про що йде мова. Інколи достатньо відомого для всіх знаку, який єдиногова позначає [11, s. 157–167].

У картину такого неймовірного світу Б. Хмельовський вписує також історичну інформацію, яка тісно переплетена з географією, хронологією, генеалогією, лінгвістикою та нумізматикою. Так, «найславетніша» з усіх Польща, за Б. Хмельовським, походить від Яфета [2, s. 281]. Історію Польщі автор переказує з великим акцентом на тематиці перших монархів і вольностей. Цікавими є його міркування з приводу лінгвістики. Б. Хмельовський зазначав, що польську мову не можна «засмічувати» словами з іншими мов. Але водночас вважав, що окремі слова потрібно запозичувати з латини, бо в цієї мови дуже розвинений термінологічний апарат [2, s. 292].

Наприкінці праці подано короткий довідник. Ми би означили цю частину як дотичну до спеціальних історичних дисциплін. Автор розглядає різні частини світу (Швецію, Германію) та їхню історію, звичаї; описує народи (цигани «багато мов знають, але не досконало» [2, s. 403], італійці – «магістри красномовства» [2, s. 411]), особливо детально пише про козаків, про недоліки та переваги їхнього військового мистецтва [2, s. 410–414].

Модель історії та устрою світу у праці «Nowe Ateny» Б. Хмельовського – це переплетення реального і феноменального, можливого і неможливого, історичного з літературним. У автора була можливість працювати в такому стилі через тематичне різноманіття, а також барокову модель риторики, де опис реального предмета міг поступитись конструюванню ідеального образу, переказу загальної думки чи уявлення.

Отже, на прикладі праць А. М'яковського, С. Генделя, В. Бистжонського та Б. Хмельовського бачимо чотири відмінні, але водночас і схожі моделі уніфікації найрізноманітнішої інформації про світ. Кожна з праць є спробою витворити певну модель і картину світу. Дві перші

роботи були створені в умовах стандартизованої монолітності освітньої системи єзуїтів. Тому ключовими категоріями оцінки світу для їх авторів виступають християнський символізм, який допомагає вірним відчитати Божий замисел, та ідея дотримання єдності і непорушності закладених принципів. Дві наступні праці створювались в умовах пошуку єзуїтами нової моделі функціонування освітньої системи, а також на фоні загальної трансформації наукової методології. Як наслідок, на прикладі тексту «Informacja matematyczna» В. Бистжоновського бачимо тенденцію до математизації знання, розширення змісту та структури інформації. «Nowe Ateny» Б. Хмельовського продовжують зберігати багато елементів барокової риторики, але є водночас і чимось новим. Автор подає дуже великий обсяг інформації, на основі якої простежуються тенденції до виокремлення історії у окрему дисципліну, до розбудови нової структури історичного знання. Подальше студіювання цієї тематики видається цікавим та перспективним, адже може дати змогу краще зрозуміти інтелектуала тих часів та його уявлення про світ.

Список використаних джерел

1. Ratio Studiorum: Уклад студій Товариства Ісусового. Система єзуїтської освіти / пер. з латини Р. Паранько, пер. з англ. А. Маслюх. – Львів : Свічадо, 2008. – 252 с.
2. *Chmielowski B.* Nowe Ateny. Albo Akademia wszelkiej sciency pełna, na różne tytuły jak na classes podzielona, mądrym dla memoryjału, idiotom dla nauki, politykom dla praktyki, melankolikom dla erygowania / B. Chmielowski. – Lwyw : Drukarnia Pawła Iozefa Golczewskiego, 1745.
3. *Эко У.* Искусство и красота в средневековой эстетике / У. Эко ; пер. с итал. А. Шурбелева. – М. : АСТ : Corpus, 2015. – 352 с.
4. *Эко У.* Откровения молодого романиста / Умберто Эко ; пер. с англ. А. Климина. – М. : АСТ, 2013. – 320 с.
5. *Лотман Ю.* Внутри мыслящих миров. Человек – текст – семиосфера – история / Ю. Лотман. – М. : Языки русской культуры, 1996. – 464 с.
6. *Курціус Е.* Європейська література і латинське середньовіччя / Е. Курціус. – Львів : Літопис, 2007. – 752 с.
7. *Lichański J.* Retoryka od średniowiecza do baroku. Teoria i praktyka. / J. Lichański. – Warszawa : Wydawnictwo Naukowe PWN, 1992. – 350 s.
8. *Korolko M.* Sztuka retoryki. Przewodnik encyclopedyczny / M. Korolko. – Warszawa : Wiedza powszechna, 1990. – 322 s.
9. *Гулюк Є.* Зміни статусу історії та структури історичного знання

в освітній системі єзуїтів у середині XVIII ст. / Є. Гулюк // Стародавнє Причорномор'я. – Одеса, 2018. – Вип. XII. – С. 160–166.

10. *Кметь В.* Історичні студії у Львівській єзуїтській академії (1661–1773) / В. Кметь // Київська Академія. – Київ : Дух і Літера, 2016. – Вип. 13. – С. 173–204.

11. *Эко У.* Отсутствующая структура. Введение в семиологию / У. Эко; пер. с итал. В. Резник, А. Погоняйло. – СПб. : Symposium, 2006. – 544 с.

12. *Gengel G.* Gradus Ad Atheismum / G. Gengel. – Leopoli : Typ. Collegii Societatis Iesu, 1724.

13. *Miaskowski A.* Nieomylna do zbawienia droga w czwiczniach duchownych na S. Ignacego Loioli [...] pokazana medytacjami [...] do zażywania ludzi wszelkiego stanu i konducyi [...] także dla kaznodzieicyw, ludzi do Boga prowadzących / A. Miaskowski. – Sandomierz, 1719.

14. *Гулюк Є.* Медитації «Про найдостойнішу Богородицю Марію» Адріана Мясковського як зразок риторичного мистецтва та імагологічного наративу / Є. Гулюк // Rocznik Lubelski. – Lublin, 2018. – Т. XLIV. – С. 65–75.

15. *Рассел Б.* Історія західної філософії / Б. Рассел ; пер. з англ. – Київ: Основи, 1995. – 759 с.

16. *Рижак Л.* Філософія як рефлексія духу / Л. Рижак. – Львів : Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, 2009. – 640 с.

17. *Bystrzonowski A.* Informacja matematyczna [...] Swiat cały, Niebo, y ziemię, y co na nich iest / A. Bystrzonowski. – Lublin : Drukarnia Lubelska Societatis Iesu, 1743.

References

1. Ratio Studiorum: Uklad studii Towarystva Isusovoho. Systema iezuitskoi osvity (2008) [Ratio Studiorum: The structure of the Studios of the Society of Jesus. Jesuit education system]. Lviv [in Ukrainian].

2. Chmielowski, B. (1745). Nowe Ateny. Albo Akademiaiia wszelkiej sciencyi pełna, na różne tytuły jak na classes podzielona, mądrym dla memoryjału, idiotom dla nauki, politykom dla praktyki, melankolikom dla erygowania. Lwyw [in Polish].

3. Eko, U. (2015). Iskusstvo i krasota v srednevekovoi estetike [Art and beauty in medieval aesthetics]. Moscow: AST: Corpus [in Russian].

4. Eko, U. (2013). Otkroveniia molodoho romanista [He revelations of a young novelist]. Moscow [in Russian].

5. Lotman, Yu. (1996). Vnutri mysliaščikh mirov. Chelovek – tekst –

semiosfera – istoriia [Inside the thinking worlds. Man – text – semiosphere – history]. Moscow [in Russian].

6. Kurtsius, E. (2007). Yevropeiska literatura i latynske serednovichchia [European Literature and Latin Middle Ages]. Lviv [in Ukrainian].

7. Lichański, J. (1992). Retoryka od średniowiecza do baroku. Teoria i praktyka. Warszawa [in Polish].

8. Korolko, M. (1990). Sztuka retoryki. Przewodnik encyclopedyczny. Warszawas [in Polish].

9. Huliuk, Ye. (2018). Zminy statusu istorii ta struktury istorychnoho znannia v osvittii systemi yezuitiv u seredyni XVIII stolittia [Changes in the status of history and structure of historical knowledge in the educational system of the Jesuits in the middle of the XVIII century]. Starodavnie Prychornomia – Ancient Black Sea Region, issue XII, pp. 160–166. Odesa [in Ukrainian].

10. Kmet, V. (2016). Istorychni studii u Lvivskii yezuitskii akademii (1661–1773) [Historical Studies at the Lviv Jesuit Academy (1661–1773)]. Kyivska Akademiia, issue 13, pp. 173–204. Kyiv [in Ukrainian].

11. Eko, U. (2006). Otsutstvuiuschaia struktura. Vvedenie v semiologiiu [Missing structure. Introduction to semiology]. (V. Reznik, A. Pogonailo, Trans.). St. Petersburg: Symposium [in Russian].

12. Gengel, G. (1724). Gradus Ad Atheismum. Leopoli [in Latin].

13. Miaskowski, A. (1719). Nieomylna do zbawienia droga w czwiczniach duchownych na S. Ignacego Loioli [...] pokazana medytacyami [...] do zażywania ludzi wszelkiego stanu i kondycyi [...] także dla kaznodzieiców, ludzi do Boga prowadzających. Sandomierz [in Polish].

14. Huliuk, Ye. (2018). Medytatsii «Pro naidostoinishu Bohorodytsiu Mariiu» Adriana Miaskovskoho iak zrazok rytorychnoho mystetstva ta imaholohichnoho naratyvu [Meditations in the Text «On the Most Honorable Mother of God, Mary» by Adrian Miaskowski as an Example of Rhetorical Art and Imagological Narrative]. Rocznik Lubelski – Yearbook of Lublin, Vol. XLIV, pp. 65–75. Lublin [in Ukrainian].

15. Rassel, B. (1995). Istoriia zakhidnoi filosofii [History of Western Philosophy]. Kyiv [in Ukrainian].

16. Ryzhak, L. (2009). Filosofii yak refleksiiia dukhu [Philosophy as a reflection of the spirit]. Lviv [in Ukrainian].

17. Bystrzonowski, A. (1743). Informacja matematyczna [...] Swiat cały, Niebo, y ziemię, y co na nich iest. Lublin [in Polish].

Стаття надійшла до редакції 17.12.2018.

Yevhen Huliuk,

Ivan Franko National University of Lviv,
Ukraine, Lviv

**Model of History in the Jesuit Rhetoric System:
Patterns and Features of Author's Coding**

Based on the original texts of Jesuit authors studying, some samples and peculiarities of the history model codification at the rhetoric system of the 16th – 18th centuries were analyzed. Some sources of this work are published and used in historical studies, while others are only available in the libraries rare books funds, the study of the second one is in the beginning phase. Considering both groups of sources, one could reveal the consequences of introducing the history as a separate discipline in the Jesuit educational institutions, as well as the difference between works created before and after that phenomenon. It is typically, that even at the end of the eighteenth century the Society of Jesuit representatives continued to defend theocentric paradigm of the world perception. They were well-informed on the most important samples of thought and used this material to build picture of idealistic worldview. The Jesuit authors conceived the world as the God's ideal creation and the human is very important part of it. On the other hand, the examples of the Jesuit educational system transformation is a very strong proof that the Jesuits were not always a closed and conservative group. They actively reacted on modern social and cultural trends. As a consequence, there was a tendency to information mathematization and some author's propensity to encyclopedic ideas, what we have seen on the some texts examples. Also the intellectuals' of that epochs picture of the world and their categories of reality evaluation were reconstructed.

Keywords: Society of Jesus, Lviv Jesuit college, rhetoric, model of history.